

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№10

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 399 sahifa.

2025-yil, 10-oktyabr

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

QAYTA TIKLANUVCHI YASHIL ENERGIYA: BARCHA UCHUN MUHIM MASALA.....	13
Muxiddin Kalonov	
MOLIYAVIY INNOVATSIYALAR: IQTISODIY MOHIYATI, QO'LLANILISHI VA RIVOJLANISHI.....	19
Quliyev Begimqul Melikovich	
SAVDO KORXONALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA STATISTIK TAHLIL USULLARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	24
Sabirova Oysuluv Shonazarovna	
KORXONANING MEBEL MAXSULOTLARI BOZORIDAGI O'RNINI KENGAYTIRISH USULLARI	30
Musayeva Shoirazimovna	
IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYA KO'RSATKICHLARI TIZIMINING FUNKTSIONAL JIHATI.....	35
Alabayev Sobitxon	
MAMLAKATIMIZDA MAHSULOTLARNING MUVOFIQLIGINI BAHOLASH AMALIYOTI.....	40
Zakirov Ansabxon Akaidinovich	
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНЫХ ОБЛИГАЦИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	48
Саидахмедова Аида Мирзаевна	
KORXONALAR FAOLIYATIDA DEBITOR VA KREDITOR QARZDORLIKNI BOSHQARISH	55
Mirzayev Ozod Furkatovich	
AHOLI PUL DAROMADLARI VA HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISH KO'RSATKICHLARI O'RTASIDAGI EKONOMETRIK TAHLIL.....	59
Qodirov Farrux Ergash o'g'li	
BUDJET RESURSLARI SHAKLLANISHIDA HUDUDNING SOLIQ SALOHİYATINI OSHIRISH VA MOLIYAVIY BARQARORLIK.....	64
Yuldashev Adhamjon Axadjonovich	
SANOAT KORXONALARI IQTISODIY RIVOJLANISHI TUSHUNCHASIGA NAZARIY YONDASHUVLAR.....	69
Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
МЕТОДИКА УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ ПОТОКАМИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА	73
Минутдинова Лилия Тагировна, Машарипов Озод Алимович	
ГАРМОНИЗАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В СООТВЕТСТВИИ С МСФО	78
Абдужалилова Дилноз Абдусаттаровна	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA SMART TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARBLIGI	84
Sobirjonov Muxiddin Toxirjon o'g'li	
TO'LOVGA QOBILIYATSIZLIK HOLATIDAGI KORXONALARDA TUGATISH BALANSINI TUZISH.....	90
Nabiyev Gofurjon Nosirjon o'g'li	
O'ZBEKISTON SANOATINING "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TAYOTGANLIGI: IMKONIYATLAR VA CHEKLOVLAR	96
Habibullayev Oybek Asliddin o'g'li	
YASHIL IQTISODIYOT KONTSEPTSIYASINING EVOLYUTSIYASI VA ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR.....	102
Allayarov Suxrob Rustamovich	
O'ZBEKISTONDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI CHET EL INVESTITSIYALARINING MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI	107
Raxmatov Adxam Itolmasovich, Boynazarova Matluba Xatamovna	

HUDUDIY IJTIMOY TENGLIK VA KAMBAG'ALLIKNI YUMSHATISHDA MEHNAT RESURLARI OMILLARI.....	114
Durumov Temur G'olibovich	
TRANSPORT TARMOG'I VA MILLIY IQTISODIYOTNING ASOSIY TARMOQLARI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIKNI MODELLASHTIRISH (SURXANDARYO VILOYATI MISOLIDA)	121
Turayev Baxtiyor Ergashevich, Aymatov Sirojiddin To'raqul o'g'li	
РОЛЬ ЭНЕРГЕТИКИ В ФОРМИРОВАНИИ УСТОЙЧИВОГО РОСТА ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА.....	134
Нигматуллаева Гулчехра Нуруллаевна	
O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI VA UNDA SIFAT MENEJMENTINING ROLI.....	139
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
YER QA'RIDAN FOYDALANUVCHILARGA SOLIQ SOLISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	145
Zoxidov Ismatjon Yunusjon o'g'li	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TURIZM INDUSTRIYASIDA INNOVATSION BIZNES-MODELLAR.....	151
Shaxinabonu Choriyeva	
AVTOTRANSPORT – EKSPEDITSIYA XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING KONTSEPSIYASI	157
Ergasheva Mukhabbat Abdusamatovna	
“YASHIL” ENERGIYA ISHLAB CHIQRUVCHI KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	163
Toshtemirov To'liqin Toirjonovich	
DAVLAT IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SIYOSIY INSTITUTLARNING ROLI VA UNI KUCHAYTIRISH MEKANIZMLARI.....	166
O. Nurmuradov	
TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI BANK TEXNOLOGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI	171
Meyliqulov Shaxboz Xolmamat o'g'li	
СВЯЗНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНЫХ И РЕГИОНАЛЬНЫХ СТРАТЕГИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	176
Ташматов Гайрат Ровшанович, Содиков Авазбек Мадаминович	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI TURIZM SOHASINI RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	183
Zarikeyeva Miyasar Maratovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISH TENDENSIYASI.....	187
Saidrahmatova Zuhraxon Saidazim qizi	
O'ZBEKISTON KONCHILIK SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSION JARAYONLARNI BOSHQARISH VA INNOVATSION XAVFLARNI KAMAYTIRISH STRATEGIYALARI	192
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'ZBEKISTONDA QULAY INVESTITSIYA MUHITINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI.....	196
Xuramov Zafar Rajabaliyevich	
PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARIDA XOMASHYO TA'MINOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING XORIJ DAVLATLAR TAJRIBASI.....	201
Zakirov Abduazim Abdurashidovich	
НОВЫЙ ЭТАП ПРИМЕНЕНИЯ РЫНОЧНЫХ МЕХАНИЗМОВ В ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	206
Махкамов Ибраим	
O'ZBEKISTONDA SUG'URTA BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI.....	213
Kushmuradov Oman, Ismoilov Sherzod Ismoil o'g'li	
GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA MILLIY IQTISODIYOT NAZARIYASI.....	217
Mo'yidinov Xurshidbek Abdullayevich	
DORIVOR O'SIMLIKLARNI QAYTA ISHLASHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI	221
Usmonov Mirg'ulom Xoshim o'g'li	

BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA YERISHISHDA SUN'IY INTELLEKT TIZIMLARINI QO'LLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILASHTIRISH (XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI MISOLIDA)	227
Nasrulloev Hayotjon Xabibulloevich	
НЕЙРОИНТУИТИВНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ЕГО РОЛЬ В УПРАВЛЕНИИ РИСКАМИ В БИЗНЕСЕ.....	233
Ягудин Дмитрий Рустамович	
RESURLARNI SOLIQQA TORTISH AMALIYOTINING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI VA ULARNING MILLIY SOLIQ TIZIMIDA QO'LLASH MASALALARI	240
Nasimdjanoov Yunusjon Zoxidovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI UCHUN QO'LLANILAYOTGAN SOLIQQA TORTISH MEXANIZMLARI	246
Akbarov Akramjon Ibragimzhonovich	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA "YASHIL" MARKETINGNI JORIY ETISHNING DOLZARB JIHATLARI	250
Bazarova Fayyoz Tuxtamurodovna	
INSON KAPITALI VA IQTISODIYOTNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI.....	255
Muzaffar Raximov	
UY-JOY KOMMUNAL XO'JALIGINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	259
Odamboyev Oybek Ravshanbek o'g'li	
INTERNATIONAL ORGANIZATIONS' APPROACHES TO ATTRACTING INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL	268
Akhmadaliyeva Nikholakhon	
RAQAMLI PLATFORMALAR ORQALI KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	273
Vohobov Hikmatillo Ma'mirjon o'g'li	
ФОРСАЙТ И ЭКОНОМИЧНЫЕ ИННОВАЦИИ КАК ДРАЙВЕРЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТОРГОВЛИ САМАРКАНДА	280
Тохинова Гуллола Миркамолевна	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI BOSHQARISHDA KASB-HUNAR TA'LIMI BITIRUVCHILARINING O'RNI	287
Toshpulatov Sherzod Xaydarkulovich	
DIGITAL TECHNOLOGIES IN ECOTOURISM: INNOVATIVE STRATEGIES FOR ADVANCING GREEN TOURISM	292
Barno Erkayeva	
AGROTURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	296
Baymuradova Iroda Shermamatovna, Mardonova Zarifa Numonjonovna	
DAVLAT BUDJET NAZORATI TIZIMINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	301
B.Sh.Mirzayev	
YOSHLAR BANDLIGIDA KO'NIKMALAR NOMUTANOSIBLIGI MUAMMOLARI VA YECHIMLARI.....	307
Raxmatxo'jayev Axrorxo'ja Akmal o'g'li	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARINING EKSPORT SALOHİYATINI TAHLIL QILISH VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI BAHOLASH.....	311
Oqboyev Alisher Rasuljanovich	
РЕИНЖИНИРИНГ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ И ИХ РОЛЬ В РАЗВИТИИ БАНКОВСКОГО БИЗНЕСА.....	317
Рахимходжаева Нодира Саидрахаловна	
QISHLOQ XO'JALIGI TA'MINOT ZANJIRI JARAYONLARINING HOZIRGI HOLATINI TAHLIL QILISH.....	323
Ermonov Farrux	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI SHAKILLANTIRISH JARAYONIDA MOLİYAVIY NAZORATNI INNOVATSION TA'LIM YO'NALISHLARINI YO'LGA QO'YISH ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	329
Turg'unov Bahtiyor Nuriddinovich	

MARKAZIY OSIYODA SUV RESURSLARINI BOSHQARISH VA HAMKORLIKNING DOLZARB MASALALARI	334
Amanbaev Amanali Orazbaevich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI TURDAGI LOGISTIKA XIZMATLARINING USLUBIY ASOSLARI.....	338
Z. Teshayev	
O'ZBEKISTON AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA XIZMATLARI SOHASINING AMALDAGI HOLATINI TAHLIL QILISH.....	343
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
KORPORATIV BOSHQARUVDA LEADERSHIP 4.0 TAMOYILLARINI JORIY ETISH SAMARADORLIKNI OSHIRISH IMKONIYATLARI.....	349
Ismailov Allayor Rashidovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASH MASALALARI	355
Yusupov Farxod Adamboyevich	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI O'RNI VA UNI RIVOJLANTIRISHNI USTUVOR YO'NALISHLARI	359
Abdullaeva Nilufar Javdat qizi	
MINTAQADA SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHNING SOLISHTIRMA EKONOMETRIK MODELLARI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	363
Saatmurotov Shohrux Zafar o'g'li	
O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLI IMKONIYATLAR	369
Abdurazaqov Jasur Abdunasimovich	
RAQAMLI PLATFORMALAR YORDAMIDA NORASMIY VA YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHNING QO'SHIMCHA IMKONIYATLARI TO'G'RISIDA.....	374
Nasrullayev Hikmatullo Habibulloyevich	
O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASH MAQSADIDA "XIZMATLAR IPOTEKASI" MOLIYAVIY INSTRUMENTLARINI AMALIYOTGA JORIY QILISH MASALALARI	379
Uskenbayeva Dilnoza Boxodir qizi	
ЭКОНОМИКО-СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ КАПЕЛЬНОГО ОРОШЕНИЯ ПРИ ВОЗДЕЛЫВАНИИ ЛУКА В ДЖИЗАКСКОЙ ОБЛАСТИ.....	384
Суюнов Шохзодбек Мурод угли	
XORIJIY DAVLATLAR SANOAT IQTISODIYOTIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH TAJRIBASI (YAPONIYA, KOREYA VA GERMANIYA MISOLIDA)	389
Mansurova Sayyora Baxtiyor Kizi	
KORXONALARDA ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARI HISOBGA OLIISHDA XORIJ TAJRIBASINI QO'LLASH	395
Raxmatov Baxriddin Baxtiyor o'g'li	

KORXONALARDA ISHLAB CHIQRISH XARAJATLARI HISOBGA OLISHDA XORIJ TAJRIBASINI QO'LLASH

Raxmatov Baxriddin Baxtiyor o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
mustaqil izlanuvchisi

ORCID:0009-0008-1066-6857

E-mail: b.raxmatov@ung.uz

Annotatsiya: Maqolada korxonalarda ishlab chiqarish xarajatlari hisobini tashkil etish masalalari ko'rib chiqilgan. Xalqaro amaliyotda qo'llaniladigan asosiy usullar — Activity-Based Costing, Process Costing, Standard Costing va Life-cycle Costing tahlil qilingan. Neft va gaz kompaniyalari misolida xorijiy tajriba yoritilgan hamda O'zbekiston korxonalari amaliyoti bilan qiyosiy tahlil qilingan. Shu asosda milliy korxonalarda ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: ishlab chiqarish xarajatlari, Activity-Based Costing, Standard Costing, IFRS, neft va gaz sanoati, xalqaro tajriba.

Abstract: The article examines the issues of organizing production cost accounting in enterprises. The main methods used in international practice — Activity-Based Costing, Process Costing, Standard Costing, and Life-cycle Costing — are analyzed. The experience of foreign oil and gas companies is presented and compared with the practices of Uzbek enterprises. Based on this, recommendations are given for improving the accounting of production costs in national enterprises.

Key words: production costs, Activity-Based Costing, Standard Costing, IFRS, oil and gas industry, international practice.

Аннотация: В данной статье рассматривается организация учета себестоимости продукции на предприятиях. Проведен анализ основных методов, применяемых в мировой практике: калькуляция себестоимости по видам деятельности, попроцессная калькуляция себестоимости, стандартная калькуляция себестоимости и калькуляция себестоимости жизненного цикла. Изучен зарубежный опыт на примере предприятий нефтегазовой отрасли, проведено сравнительное исследование с практикой Узбекистана. На основе этого даны рекомендации по совершенствованию учета себестоимости продукции на отечественных предприятиях.

Ключевые слова: себестоимость продукции, калькуляция себестоимости по видам деятельности, нормативные затраты, МСФО, нефтегазовая отрасль, зарубежный опыт.

KIRISH

Global raqobat tobora keskinlashayotgan bugungi iqtisodiy sharoitda ishlab chiqarish xarajatlarini samarali, shaffof va strategik boshqarish har bir korxonaning raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omillardan biriga aylanmoqda. Mahsulot tannarxini aniq, tizimli va tahliliy yondashuvlar asosida hisoblash, xarajatlar manbalarini strukturaviy tahlil qilish hamda boshqaruv qarorlarini qabul etishda ilg'or xalqaro tajriba va amaliyotlardan foydalanish zarur. Ayniqsa, yirik sanoat tarmoqlari, xususan neft-gaz sohasi korxonalari uchun xarajatlarni hisobga olishning raqamli texnologiyalar va innovatsion menejment tizimlariga asoslangan ilg'or metodlarini joriy etish milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishi va samaradorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ishlab chiqarish xarajatlari hisobini tashkil etish va takomillashtirish masalasi jahon iqtisodiy adabiyotida keng o'rganilgan. Xalqaro tadqiqotlar, ilmiy maktablar va amaliyotchi mutaxassislar tomonidan turli yondashuvlar ishlab chiqilgan.

Xalqaro hisob standartlari (IAS/IFRS)

IFRS 6 "Exploration for and Evaluation of Mineral Resources" standarti tabiiy resurslarni qidirish va baholash jarayonida xarajatlarni hisobga olish tartibini belgilaydi;

IAS 2 "Inventories" standartida ishlab chiqarish zaxiralari va ularning tannarxini aniqlash uslublari ko'rsatilgan.

IAS 23 "Borrowing Costs" standartida yirik loyihalarda moliyalashtirish bilan bog'liq xarajatlarni kapitalizatsiya qilish tartibi belgilab berilgan.

Xorijiy ilmiy tadqiqotlar

Kaplan & Cooper – Activity-Based Costing (AVS) tizimi asoschilari sifatida xarajatlarni faoliyat turlari bo'yicha taqsimlashning samaradorligini ko'rsatadilar.

Drury – "Management and Cost Accounting" asarida ishlab chiqarish xarajatlari hisobini tashkil etishning an'anaviy va zamonaviy usullari yoritilgan.

Horngren et al. – Standard Costing va Variance Analysis orqali xarajatlarni nazorat qilishning samaradorligini asoslab bergan.

Neft va gaz sohasida xorijiy amaliyot shuni ko'rsatib to'ribdiki ExxonMobil, Shell, BP, Saudi Aramco kabi yirik kompaniyalarda ishlab chiqarish xarajatlari hisobida life-cycle costing va environmental cost accounting qo'llanilishi xususida ko'plab tadqiqotlar mavjud. Masalan, Shell kompaniyasi hisobotlarida SO₂ chiqindilari xarajatlarning ajralmas qismi sifatida ko'riladi. Yana yirik davlatlardan biri Xitoy milliy neft-gaz korporatsiyasi (CNPC)da xarajatlar hisobida ko'p bosqichli byudjetlashtirish tizimi keng qo'llaniladi.

Neft va gaz sohasida "O'zbekneftgaz" AJ va boshqa yirik korxonalarda xarajatlarni hisobga olish amaliyoti asosan milliy buxgalteriya standartlari (BHMS)ga tayanadi. Biroq so'nggi yillarda IFRS talablariga moslashtirish jarayonlari faollashgan.

Mamlakatimiz olimlari — A.Pardayev, H.Xamidov, M.Xaydarov, F.Qurbonov va boshqalar ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirish, milliy qonunchilik va xalqaro standartlarni uyg'unlashtirish bo'yicha ishlar olib borgan.

Xorij tajribasida ishlab chiqarish xarajatlari hisobida faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv (AVS), standartlashtirilgan xarajatlar tizimi (Standard Costing), jarayonli hisob (Process Costing) va hayotiy sikl hisoboti (Life-cycle Costing) eng samarali usullar hisoblanadi. O'zbekiston amaliyotida esa an'anaviy yo'nalishlar ustun, biroq xalqaro tajriba elementlarini joriy etish orqali milliy korxonalar samaradorligini oshirish mumkinligini ko'rishimiz mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot ishlarini amalga oshirishda ilmiy tadqiqot metodologiyasida keng qo'llaniladigan usullardan foydalanildi. Ilmiy tahlil jarayonida ana shu ilmiy tadqiqot usullaridan, xususan, kuzatish, umumlashtirish, guruhlash, taqqoslash, tahlil qilishda esa sintez va tahlil usullaridan keng foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xorijiy kompaniyalarda xarajatlar hisobining shaffofligi va aniqligi yuqori, O'zbekistonda esa sodda va an'anaviy hisob ustun hisoblanadi.

Milliy amaliyotni takomillashtirish uchun xorijiy tajribadan, ayniqsa neft va gaz sohasida, AVS va LCC elementlarini joriy qilish zarur (1-jadval).

1-jadval. Solishtirma tahlil¹

Ko'rsatkich	Xorijiy tajriba	O'zbekiston amaliyoti
Hisob standarti	IFRS, US GAAP	Milliy standartlar va bosqichma-bosqich IFRS
Xarajatlarni taqsimlash	ABC, Process, Life-cycle costing	Asosan an'anaviy hisob
Axborot tizimlari	ERP, SAP, Oracle, real-time monitoring.	1S va milliy dasturlar
Ekologik xarajatlar	Sustainability va carbon cost hisoblanadi	Amalda cheklangan tarzda hisobga olinadi

Xorijiy tajribani tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirish orqali mahsulot tannarxini aniq hisoblash, sarflarni optimallashtirish va investisiyaviy jozibadorlikni oshirish mumkin.

Korxonalarda ishlab chiqarish xarajatlari hisobini tashkil etish masalasi zamonaviy iqtisodiyotda dolzarb ahamiyatga ega. Xorijiy amaliyotda qo'llaniladigan usullar — Activity-Based Costing (AVS), Standard Costing, Process Costing va Life-cycle Costing (LCC) — xarajatlarni aniq tasniflash va ularni samarali boshqarish imkonini beradi.

Biroq ularning milliy amaliyotda qo'llanilishi muayyan qiyinchiliklarga duch kelmoqda:

Tashkiliy va huquqiy omillar jumladan:

Xorijda moliyaviy hisobotning asosiy asosi IFRS standartlari hisoblansa, O'zbekistonda milliy buxgalteriya standartlari hukmron. Bu esa metodologik farqlarni keltirib chiqaradi;

Neft va gaz sohasida IFRS 6 (mineral resurslarni qidirish va baholash) kabi xalqaro standartlarni qo'llashda milliy qonunchilik bilan uyg'unlashtirish zarur.

Amaliyotdagi farqlar

Xorijiy kompaniyalar (Shell, ExxonMobil, BP) xarajatlarni faoliyatlar kesimida aniq taqsimlaydi. Shu orqali xarajat markazlari va samaradorlik ko'rsatkichlari yuzaga chiqadi;

O'zbekistonda esa asosan an'anaviy usullardan — moddiy, mehnat va umumiy xarajatlar hisobidan — foydalaniladi. Bu esa tannarx tahlilda ma'lum cheklovlarni yuzaga keltiradi.

Iqtisodiy va texnologik omillar jumladan:

Xorijiy korxonalar xarajat hisobini avtomatlashtirish va raqamli texnologiyalarga asoslaydi (ERP, SAP, Oracle Financials);

Milliy korxonalarda avtomatlashtirish jarayonlari hali to'liq qamrab olinmagan, natijada ma'lumotlar ko'pincha qo'l bilan yuritiladi.

Xorijda neft va gaz kompaniyalari xarajatlar hisobida ekologik omillarni (SO₂ chiqindilari, qayta tiklanadigan resurslarga sarflar) ham inobatga oladi. O'zbekistonda esa bu kabi xarajatlar ko'pincha umumiy toifalarda aks ettirilib, alohida hisob yuritilmaydi.

Xorijiy tajribani to'liq joriy qilish imkoniyati yo'q, ammo uning asosiy elementlarini bosqichma-bosqich milliy tizimga integratsiya qilish maqsadga muvofiq. Milliy korxonalarda Activity-Based Costing va Life-cycle Costing usullarini joriy qilish orqali xarajatlarning aniqligi va samaradorligi oshishi mumkin. Raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirish xarajatlar hisobini shaffof va tezkor qilishning asosiy omili hisoblanadi. Ekologik va ijtimoiy xarajatlarni hisobga olish orqali milliy korxonalarning xalqaro bozordagi nufuzini oshirish mumkin.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, xorij tajribasi milliy korxonalar uchun namunali yo'l xaritasi vazifasini bajaradi. Muhim jihat shundaki, har bir metodika O'zbekistonning huquqiy, iqtisodiy va texnologik sharoitlariga moslashtirilgan holda joriy qilinishi zarur.

Xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, xarajatlarni faoliyat va jarayonlar kesimida aniq hisobga olish resurslardan tejamkor foydalanish imkonini yaratadi.

Neft va gaz sohasida ekologik xarajatlarni hisobga olish (masalan, Shellda CO₂ chiqindilari qiymati) milliy amaliyot uchun yangi yo'nalish hisoblanadi.

O'zbekistonda milliy standartlarni IFRS bilan uyg'unlashtirish xarajatlarni xalqaro investorlar uchun shaffof qilish imkonini yaratadi.

¹ Муаллиф томонидан тузилган

AVS va LCC usullarini joriy qilish orqali korxonalarda tannarxni aniq hisoblash, optimal narx siyosati va raqobatbardoshlikni oshirish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ishlab chiqarish xarajatlari hisobini tashkil etish korxonalarning moliyaviy barqarorligi va raqobatbardoshligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Xorijiy amaliyot tahlili shuni ko'rsatadiki, Activity-Based Costing (AVS), Process Costing, Standard Costing va Life-cycle Costing (LCC) kabi zamonaviy yondashuvlar xarajatlarni aniq va samarali hisobga olishda muhim ahamiyatga ega.

AVS usuli xarajatlarni faoliyat turlari bo'yicha taqsimlab, ularning aniq manbalarini ko'rsatish imkonini beradi. Bu orqali resurslardan tejamkor foydalanish, keraksiz xarajatlarni qisqartirish va tannarxni optimallashtirish mumkin. LCC usuli esa mahsulot yoki loyiha hayotining barcha bosqichlarida xarajatlarni hisobga olib, uzoq muddatli samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Neft va gaz sohasida xorijiy kompaniyalar tajribasi ko'rsatganidek, xarajatlar hisobida ekologik va ijtimoiy omillarni inobatga olish korxonalarning global bozordagi nufuzini oshiribgina qolmasdan, barqaror rivojlanishni ham ta'minlaydi. Masalan, Shell va BP kompaniyalari hisobotlarida SO₂ chiqindilarini kamaytirish xarajatlari alohida modda sifatida yuritiladi.

O'zbekiston amaliyotida esa asosan an'anaviy xarajatlar hisobidan (moddiy, mehnat va umumiy ishlab chiqarish xarajatlari) foydalaniladi. Biroq milliy korxonalarda IFRS standartlariga bosqichma-bosqich o'tish jarayonlari kuzatilmoqda. Bu jarayon xorijiy tajriba elementlarini joriy qilish uchun qulay asos yaratadi.

Tahlil va qiyosiy natijalardan kelib chiqib, quyidagi umumiy xulosalarni berish mumkin:

Milliy korxonalarda xorijiy usullarning afzal jihatlarini bosqichma-bosqich joriy qilish samaradorlikni oshirishi mumkin. Jumladan, AVS va LCC usullari tannarx aniqligini ta'minlaydi.

Xarajatlarni raqamli texnologiyalar orqali hisobga olish (ERP, SAP, Oracle kabi tizimlar) milliy korxonalar uchun strategik zaruriyat hisoblanadi. Bu orqali hisobotlar shaffofligi ta'minlanadi.

Ekologik va ijtimoiy xarajatlarni alohida hisobga olish O'zbekiston korxonalarini xalqaro bozorda barqaror rivojlanayotgan sub'yekt sifatida namoyon qiladi.

Milliy qonunchilik va xalqaro standartlar uyg'unligi, ayniqsa IFRS bilan integratsiya, investisiya muhitini yaxshilash va xorijiy sarmoya jalb qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xorijiy tajribani to'g'ridan-to'g'ri emas, balki mamlakatimiz iqtisodiy va huquqiy sharoitlariga moslashtirgan holda joriy qilish maqsadga muvofiq.

Shuningdek, milliy korxonalarda ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirish nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirish, balki energiya resurslaridan tejamkor foydalanish, raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish va xalqaro bozorlarga integratsiya uchun mustahkam zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. International Accounting Standards Board (IASB). IAS 2: Inventories. – London, 2018.4 (amaldagi tahrirlar bilan).
2. IFRS 6 — Exploration for and Evaluation of Mineral Resources. International Accounting Standards Board (IASB).
3. Horngren, C.T., Datar, S.M., Rajan, M. — Cost Accounting: A Managerial Emphasis. Pearson.
4. ExxonMobil Annual Report. – www.exxonmobil.com
5. Royal Dutch Shell Sustainability Report. – www.shell.com
6. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi — Moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlarga moslashtirish dasturi.
7. Jo'rayev A. Buxgalteriya hisobi va audit. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
